

hogere ambtenaren en werkgeversvertegenwoordigers vanaf oktober 1941 leidden uiteindelijk tot het zogenaamde sociaal pact, dat door de regering-Pierlot (die niet wordt vermeld) en meer bepaald door minister van arbeid en sociale voorzorg Achille van Acker snel — omdat er vele opposanten waren — in een besluitwet werd gegoten. Die voerde de verplichting inzake werkloosheids- en ziekte- en invaliditeitsverzekering in en richtte de Rijksdienst voor maatschappelijke zekerheid in die de bijdragen van werknemers en -gevers centraliseerde en herverdeelde.

De besluitwet op de sociale zekerheid van 1944 wordt vaak geïdealiseerd, maar droeg vanaf het begin vele lacunes in zich, die de auteurs van de wet trouwens erkenden. Voor hen ging het om een voorlopig initiatief. Die structurele problemen, die vaak met geld en macht te maken hadden, belicht Vanthemsche in een derde hoofdstuk. Ondanks de verschillende opvattingen van patrooms en vakbonden en tussen de vakbonden onderling, waarbij Vanthemsche onder meer stilstaat bij de vrees van de christelijke organisaties voor de 'etatistische neigingen' van de socialisten, hielden ze vast aan het 'voorlopig' systeem dat voordeel bood aan alle partners: sociale vooruitgang voor de werknemers, sociale vrede en hoge productiviteit voor de werkgevers.

Het vierde en vijfde hoofdstuk zoemen in op de verschillende takken van de sociale zekerheid: de ziekte- en invaliditeitsverzekering, die in de behandelde periode altijd een 'zorgenkind' zou blijven dat de mutualiteiten tegenover elkaar en tegenover de artsen plaatste, en de ouderdomspensioenen, de kinderbijslag en de werkloosheidsverzekering, die veel minder conflictstof in zich droegen.

Zoals in de inleiding gezegd, biedt Vanthemsche met dit boek een handig naslagwerk voor al wie zich interesseert in de sociale geschiedenis van het naoorlogse België en voor wie nu de sociale zekerheid en de discussies erover wil volgen. Hij haalt een aantal mythes neer, maar — en dit is mijn enige kritiek — hij houdt ze met de titel van zijn boek, *De beginjaren van de sociale zekerheid, 1944-1963* mee in stand. Zoals hij zelf mooi aantoonde, kent het sociale zekerheidsstelsel in België een lange voorgeschiedenis.

Luc Vints

J. Brabers, *De faculteit der rechtsgeleerdheid van de Katholieke Universiteit Nijmegen 1923-1982* (Dissertatie Nijmegen 1994; Rechtshistorische reeks van het Gerard Noodt-instituut XXXIII; Nijmegen: Gerard Noodt-instituut, 1994, xiii + 565 blz., f75,-, ISBN 90 71478 33 5).

De Nijmeegse universiteit begon in 1923 met drie faculteiten: godgeleerdheid, letteren en wijsbegeerte, en rechtsgeleerdheid. Bij haar oprichting was het traditionele verzet tegen een bijzondere universiteit nog niet overal geweken. Met name in juridische kringen kon de mening worden gehoord dat haar toekomstige alumni niet voldoende weet zouden hebben van wat er maatschappelijk in den lande omging. Tengevolge van een eenzijdige vorming zouden zij, zeker voor alleenrechtspraak, ongeschikt zijn. Hoewel dergelijke geluiden nooit geheel verstomden, pakte de werkelijkheid kennelijk anders uit. Met toenemend succes zette het Nijmeegse *corpus doctum* alles op alles om binnen de Nederlandse juridisch-academische wereld voor vol te worden aangezien. Het niveau van de opleiding genoot prioriteit; de kwaliteit van de *ordinarii* was een voorwerp van voortdurende en van zelfkritische zin

getuigende zorg. De juridische faculteit, aldus de auteur van bovengenoemd boek, heeft dan ook na verloop van tijd een aanzienlijke hoeveelheid alom gerespecteerde lieden afgeleverd: rechters, advocaten, wetenschapsbeoefenaars, volksvertegenwoordigers, bestuurders en topfunctionarissen binnen het bedrijfsleven. Welke andere faculteit kan erop bogen onder haar afgestudeerden vier twintigste-eeuwse minister-presidenten (Beel, Marijnen, Cals en Van Agt) te tellen?

De geschiedenis van haar eerste zestig jaren is door de historicus Brabers met vaardige hand en in beeldrijke taal beschreven, en door haar bestuur in een fraaie, rijk geïllustreerde uitgave op de markt gebracht. Door het aanbrengen van twee cesuren, 1945 en 1965, heeft de schrijver zijn stof in drie ongeveer gelijke perioden verdeeld. Van elke periode geeft hij een gedetailleerd maar niettemin redelijk samenhangend beeld. Daardoor is hij goeddeels ontkomen aan het gevaar dat bij dit soort geschiedenissen steeds weer dreigt: een reeks parallelle, niet geïntegreerde schetsen van het wetenschapsbedrijf, de institutionele verwickelingen, de politieke achtergronden, het studentenleven alsmede de culturele en maatschappelijke context. Aan het eind van de tweede wereldoorlog was de juridische faculteit van het zwaar getroffen Nijmegen weer terug bij af. In de voorafgaande periode was zij 'vanuit het niets gegroeid tot volle wasdom, om vervolgens weer tot het vrijwel niets terug te keren' (161). Onder de titel 'Van kleinschaligheid naar massaliteit' beschrijft Brabers de veelzijdige groei van de daaropvolgende twintig jaren. Hoewel 1965 eerder het begin inluidde van een in menig opzicht 'revolutionaire' ontwikkeling dan dat het zelf een significant jaar was, markeerde dit in ieder geval de komst van een aantal faculteitsinstituten en de opbouw van het administratieve apparaat. Studentenoproeren, nieuwe structuren voor zowel gevarieerder onderwijs als gedifferentieerder onderzoek en ingewikkelder organisatie, externe democratisering en daarmee gepaard gaande toename van het studentenaantal (in de vroege jaren tachtig telde de faculteit ruim 2400 studenten) — dat alles kenmerkt de laatste periode. Opmerkelijk is de relatief beperkte omvang van het interne democratiseringsproces. 'Werd de Katholieke Universiteit — mede door de inbreng van de juristen — minder 'gedemocratiseerd' dan de rijksuniversiteiten, de faculteit werd op haar beurt de minst 'gedemocratiseerde' faculteit van Nijmegen en wellicht daarmee van Nederland' (380). Het boek eindigt 'midden in een overgangsfase' (468) met 1982, het jaar van de invoering van de twee-fasenstructuur en van de verhuizing uit de binnenstad naar de universitaire campus. Bovendien trad juist in die tijd een nieuwe lichtung van jonge hoogleraren aan.

Brabers heeft met deze dissertatie bewezen een goed historicus te zijn, die vooral bedreven is in de methode van de *oral history*. Als niet-jurist was hij sterk aangewezen op de inzichten en het getuigenis van talloze oud-docenten en alumni. Openstaand voor diverse meningen en subjectief geladen visies heeft hij zich zo objectief mogelijk opgesteld. Aan zijn boek ligt geen enkele vooronderstelling, hoe voor de hand liggend ook, ten grondslag. Niet zelden tegenstrijdig aandoende gegevens heeft hij, hoewel met de nodige slagen om de arm, tot een genuanceerde synthese weten te brengen. Onder min of meer respect voor ieders standpunt is hij telkens tot een rijp en afgewogen oordeel gekomen. Treffende citaten en een schat van anekdotes zijn vaart blijven geven aan zijn soms wel erg uitgesponnen betoog. Met grote openhartigheid, een enkele maal op het schaamteloze af, beschrijft hij de benoemingsperikelen, de deels principiële tegenstellingen en de vaker nog kleinmenselijke *incompatibilités d'humeur*. Compositorisch heeft de rijkdom aan realia de auteur vooral in het laatste hoofdstuk parten gespeeld. Rechtvaardigde het feit dat juridische hoogleraren gedurende de meest stormachtige jaren het rectoraat bekleedden, wel een dermate uitvoerig relaas van de univer-

sitaire gebeurtenissen in het algemeen, als in deze faculteitsgeschiedenis wordt gegeven? Steeds meer bijzonderheden zijn in de uitgedijde annoteringen gestopt, terwijl over het geheel genomen de verdeling over de tekst en de ver boven strikte annotatie uitgaande voetnoten nogal onevenwichtig is.

De juridische faculteit, aldus Brabers, is eigenlijk nooit aan de vervulling van de haar oorspronkelijk toebedachte rol toegekomen. De meerderheid van de katholieke jongeren die na de oorlog rechten studeerden, deed dat niet in Nijmegen en had voor haar emancipatie de katholieke universiteit niet nodig. Bovendien werd door secularisering en ontzuiling, alsmede door externe democratisering de kwestie van de gelijkgerechtigdheid van het katholieke volksdeel achterhaald (317). Dat neemt natuurlijk niet weg dat de faculteit een belangrijke rol heeft gespeeld in het emancipatieproces. Minder duidelijk is de betekenis die zij heeft gehad voor het uitdragen van het katholieke gedachtegoed; dat werd volgens de auteur 'eerder als een aangename bijkomstigheid' (185) beschouwd. Voor de latere tijd was naar eigen zeggen van een coryfee als de orthodox katholieke W. C. L. van der Grinten 'het katholieke karakter van de faculteit nog nauwelijks herkenbaar' (406). Toch is Brabers van mening dat, ondanks de nadruk die de faculteit heeft gelegd op de overdracht van kennis van het geldend recht, een eigen gezicht is getoond op bijvoorbeeld het terrein van de rechtsfilosofie en dat van het strafrecht en de criminologie, verder op het terrein van het arbeidsrecht en dat van de economie. De opvatting van het recht als de verwerkelijking van de goddelijke orde (226), het leggen van een synthese tussen het publiek- en privaatrecht (202) en het stellen van de fundamentele vraag naar de zin en de doeleinden van het opleggen van straf (365, noot) waren enige tijd typisch Nijmeegse themata. Het is jammer dat de auteur op deze problematiek, die voor de in beginsel nagestreefde identiteit van cruciaal belang is geweest, niet echt is ingegaan. Dat geldt evenzeer voor de ontwikkeling die de rechtswetenschap na de tweede wereldoorlog heeft doorgemaakt. Nu is het dikke boek voor wat dit soort thematieken betreft, met als uitzondering het breed uitgemeten abortus-vraagstuk, aan de buitenkant blijven steken. Uit hetgeen wei is geboden resulteert de indruk dat Brabers best tot een adequate behandeling in staat zou zijn geweest. Troosten we ons met het verheugende feit dat er binnen korte tijd een proefschrift is vervaardigd, dat er zonder meer mag zijn.

J. A. Bornewasser

R. van Doorslaer, ed., met medewerking van D. Dratwa, e. a., *Les juifs de Belgique. De l'immigration au génocide, 1925-1945* (Brussel: Centre de recherches et d'études historiques de la seconde guerre mondiale, 1994, 246 blz., ISBN 2 9600043 3 7).

Hoewel deze bundel gaat over de jodenvervolging in België, is het toe te juichen dat niet alleen voor de bezettingsperiode is gekozen. In de korte inleiding wordt gezegd dat de geschiedenis van het moderne jodendom in België, de negentiende en de twintigste eeuw, nog in de kinderschoenen staat. De studies van Maxime Steinberg over de jodenvervolging vormen een duidelijke uitzondering. In 1989 vond op initiatief van professor Dan Michman van de Universiteit Bar Ilan in Ramat-Gan een colloquium plaats onder de titel 'La période de l'holocaust en Belgique'. Het Navorsings- en studiecentrum voor de geschiedenis van de tweede wereldoorlog (het Belgische RIOD) was de belangrijkste participant en het instituut gaf ook de bundel uit.